

23/12

Herr Utrikesminister.

På en punkt har Ni, det skall villigt erkännas, delvis rätt. I västmaktsförslaget om en undersökningskommission rörande fria val i Tyskland användes en formulering som liknar, om också inte överensstämmer med Er egen; en skillnad lig-

ger i att man uttryckligen talar om Sovjetzonen och därmed hänvisar till det ryska förtrycket, medan Ni talar om östzonen. Men detta är inte det väsentliga. I en officiell not är det naturligt att omskrivningar av denna art begagnas; i ett upplysande radiotal är dylika fraser fördunklande. Och i själva verket har i en rad aktstycken från demokratiernas sida klart utsagts hur det verkliga läget är. Så skedde exempelvis i de västtyska representanternas framställning till FN. Parentetiskt må anmärkas att denna rapport, liksom de stora tyska partiernas eniga anslutning till västmaktsförslaget, inte med ett ord berörs i Ert föredrag.

Medan Ni på denna punkt följer västmaktsnotens diplomatiska formulering, gör Ni det sannerligen inte i övrigt. Ni betecknar västmaktsförslaget som propaganda och taktik. Däri har Ni utan tvivel rätt såtillvida som västmakterna inte trodde att undersökningen skulle leda till positivt resultat. Men det väsentliga är att Ni på denna punkt negligerade de använda formuleringarna för att i stället stanna vid de enligt Er mening tyvivelaktiga motiv som Ni ansåg ligga bakom förslaget.

Därmed är vi inne på kärnfrågan, den fråga som i min artikel helt ställdes i förgrunden. Ni stämplar västmaktsförslaget om undersökningskommission som propaganda därför att det inte kunde leda till fria val i den ryska zonen. Men Ni antyder i sats efter sats att Edert eget förslag om förhandlingar mellan ockupationsmakterna kunde leda till resultat. Jag förstår väl att sådana antydningar har blivit dialektiskt nödvändiga; annars måste Ni ju fälla samma dom över det svenska förslaget som över

västmakternas. Likafullt synes det vara väl starkt att Ni gör påståenden som de följande: "För den svenska delegationen var det enda målet att gagna den sak det här gällde — fria val och Tysklands återförening"; detta förslag var "det riktigaste av de föreliggande förslagen, det som var mest ägnat att främja syftet: fria val såsom ett led i Tysklands återförening". Är det inte uppenbart att båda förslagen var lika utsiktslösa — att tanken att Ryssland plötsligt skulle tillåta fria val är en orimlighet.

Då jag vägrar att tro, då jag skulle anse det förolämpande att tro att Ni ansett Er ha en utsikt att genomdriva fria val i Sovjetzonen genom Edert förslag, uppstår frågan varför det framställts. Det faller då i ögonen att Ni genom förslaget skilde Er från västmakterna utan att helt anknyta till Sovjet. Det är denna form av verksamhet som jag kallar ovilja att ta ståndpunkt och som Ni i lära och leverne praktiserat år efter år. Att Ni själv tror denna diplomati vara självständighet har jag fullt klart för mig; det är en illusion, utan vilken de ständiga försöken att sitta mellan stolarna skulle bli Eder alltför plågsamma.

Att misslyckas är mänskligt, men Eder belåtenhet efter misslyckandet är oroande. Låt mig än en gång påpeka att Ni efter omröstningen uttalar att alla parter "utan större självuppgivelse" kunde ha följt Eder — ingen av parterna gjorde det, och de hade följaktligen fel —, endast Ni kunde bedöma Rysslands, Västtysklands, västmakternas och Sveriges sanna och gemensamma intresse.

Herbert Tingsten

Hr Undén i lyxförpackning

— Hr Hammarskjöld väljer Europa —

Den stora motsättningen i vår tid — som oroar alla, diskuteras av alla, präglar parlamenten, pressen, litteraturen — kan sägas gälla demokrati och humanism gentemot en rörelse som börjat som revolutionär utopism, men blivit statstyranniets, våldets och grymhetens redskap. Inom den demokratiska kulturkretsen har motsättningen framkallat en strävan till sammanhållning för försvar och hjälp inbördes. Sverige hör till de länder som står utanför, av motiv som här inte skall ånyo refereras och kritiseras. Denna neutralitet, denna isolering bygger inte på en åskådning, utom möjligen hos ett fåtal, den försvaras med en serie "praktiska" och kortfristiga argument. Men ett behov av ett försvar i högre stil framträder hos de mera reflekterande. Vår biträdande utrikesminister, Dag Hammarskjöld, känd som elegant intellektuell och tillika som trogen regeringsadvokat, har känt sig kallad att här intervensera. Hans bidrag "Att välja Europa" (i Svensk Tidskrift) går ut på att ge ett skimmer av storhet och program åt statsledningens huvudlinje: att undvika reell samverkan med USA, men att gå med på till intet förbindande Strasbourgkonventioner om europeiska samarbetsfrågor.

Det vore roligt att analysera hr Hammarskjölds uppsats med samma fullständighet som anses påkallad då det gäller en filosofisk teori. Men vi får nöja oss med att fastslå att på varje sida, nästan i varje mening påträffas glidningar och underligheter. "De europeiska folken har delat ljust och lett i årtusenden" — här föres tanken på ett äktenskap, men satsen är uppenbarligen meningslös; delar låt oss säga Sverige och Danmark ljust och lett då den ena staten besegrar den andra? Hr Hammarskjöld säger sig inte vilja "filosofera om folkkaraktärer", men några rader längre fram är "folktemperament" en förklaringsgrund. "Europa är en enhet, men en enhet som är fylld av inre spänningar, proportionella mot den utsträckning i vilken folken bevarat eller utvecklats sin särart" — kan man komma det meningslösa närmare? Med Europa menas tydligen Väst-europa. Men att Ryssland och dess satelliter inte räknas dit sägs inte ifrån direkt; det är dock en biträdande utrikesminister som skriver.

Konststycket som hr Hammarskjöld har att prestera är att avskilja USA från Europa och att tillika "välja Europa" utan att detta val skall förbinda till någon som helst insats. Låt oss stanna vid det trestegshopp som leder till målet.

Första steget är att tala om Europa som arvinge till Jerusalem. Aten och Rom — manskovärde, tankefrihet, rätt. Att från denna bild av Europa avskilja USA låter sig inte gärna göra. Hr Hammarskjöld nämner också att Amerika koloniserats från Europa och har en europeisk ideologi, ja, han antyder rent av att denna ideologi haft större inflytande i USA än i Europa. Men efter detta erkännande är USA

ur spelet — det hör trots allt inte till Europa.

Det andra steget innebär nämligen förklaringen att Europa är icke-kapitalistiskt. Som bevis härför andras att det finns tendenser till ekonomisk demokrati (social trygghet, ekonomisk utjämning osv.) samt att Europa är fattigt. Om den förstnämnda synpunkten skall vara avgörande, hör uppenbarligen även USA till Europa — och att använda fattigdomen som gränslinje är väl ändå inte vettigt. Här faller emellertid USA bort ur Europa, ehuru så inte klart utsägs; författaren nämner inte gärna stater na vid namn, och skilda tolkningar är därför inte bara förklarliga, utan rent av ofrånkomliga från sats till sats.

Det tredje steget eller riktiga hoppet är avgörande. De talar inte längre om Europa så som en realitet, utan om Europa såsom en önskan. "Att vällja Europa", det innebär, skrivs redan i början av uppsatsen, ett ståndpunktstagande. Därmed motiveras benägenheten att betrakta Europa som en enhet; helgonet karaktäriseras inte av sina synder, förklaras det, och Europa får alltså inte kännetecknas med sådant som måhända gör det orimligt att tala om Europa i annat än rent geografisk mening — kort sagt: bort med olämpliga fakta. Och vidare: Europa "anger också en målsättning som på senare tid kommit att allmänt hävdas av Europas regeringar". Europa existerar på grund av att Europarådet osv. existerar, Europarådet blir det definitiva, i själva verket det enda beviset för att Europa, hr Hammarskjölds Europa, finns till.

Här kan någon tro att hr Hammarskjöld plötsligt har en mindre välsinnad ståndpunkt och ivrar för ett enande av Europa i mera ordinar, konkret mening. Visst inte! Någon gemensam europeisk politik bör inte anbefallas. Det skulle stå i strid med "den nationella differentiering, den nyansrikedom som på alla olika plan karaktäriserar Europa". Därför är det naturligt att Holland tillhör Atlantpaktens och att Sverige inte gör det. Ja, det är just det fina med Europa. "Samverkan i en gemensam politik kommer till uttryck i den målsättningens principiella enhetlighet som skapar förbindelselederna mellan de olika konstellationerna och förenar dem i ett i form flytande, i sina slutmål sakligt fast slutet organisationssystem." Läs detta med begrundan! Europas stater kan föra diametralt motsatt utrikespolitik, ja, varför inte föra krig mot varandra — de tror ju dock på Jerusalem, Aten och Rom och ingår alltså i ett "sakligt fast slutet organisationssystem".

Därmed är saken äntligen klar. Ur hr Hammarskjölds långa tunnel har vi kommit fram till den gamla kända stationen: neutralitet plus Europa-konversationer. Vi har valt Europa — ett Europa som inte förpliktar till något —, och vi har med några vänliga ord avvisat USA likaväl som Ryssland från den ideologiska aristokrati vi tillhör. Sällan har dessa tankar uppträtt så väl inbyttade. Att isolationisterna inte i högre grad begagnat sig av hr Hammarskjölds prestation beror sannolikt på att de inför de långa satserna och de många orden vädrat begravningshundar. Men hr Hammarskjöld har ingen hund i källaren. Han är bara mera grubblad, behagfull och invecklad än hr Undén; han bjuder oss på samma vara i yppigare förpackning.

D • N

27/12 1951

Professorer och kommunism i USA

Till de mest effektiva vapnen i propagandan mot USA hör påståendet att den andliga friheten, proklamerad i författningar och program, i praktiken hotas av myndigheterna och en kompakt ointellektuell opinion. Alldeles grundlös är anklagelsen inte. I USA med dess otaliga statliga och enskilda universitet och högskolor, med dess bortåt 100.000 universitetslärare — proportionsvis mångfaldigt flera än hos oss — har den akademiska friheten varit osäker och omstridd i högre grad än i Västeuropas demokratier. Och under de senaste åren har debatten och striden på många håll blivit hetare, problemställningen mera preciserad. Frågan framför andra är professorerna och kommunismen. Skall en demokratisk äskåning fordras? Hur skall i så fall denna hållning garanteras? Här ligger utgångspunkterna för de konflikter som dessa år utkämpats i statsrepresentationer, universitetsstyrelser, fakulteter, domstolar och tidningar.

Det är väsentligt att fastslå att det övervägande antalet universitet inte direkt berörs av striden. Vid Osterns förnämsta högskolor, t. ex. Columbia, Princeton, Yale, Harvard, har inga s. k. utrensningssaktioner försökts. De mest diskuterade fallen har förelegat vid några statsuniversitet i Västern och Södem. Ett sådant fall, tidigare kommenterat i Dagens Nyheter, var avskedandet av några professorer vid staten Washingtons universitet för nära tre år sedan. Ett annat, än mera uppmärksammat fall är "striden om eden" vid Kaliforniens statsuniversitet.

Denna konflikt började med att universitetsstyrelsen — bestående av guvernören, viceguvernören, undervisningsministern och vissa andra befattningshavare och särskilt utnämnda — på våren 1949 avkrävde de anställda en edlig förklaring att de ej var medlemmar av det kommunistiska partiet och att de ej ingått några förpliktelser i strid mot deras lojalitetsplikt mot USA och Kalifornien. Att styrelsen fattade detta beslut tycks ha berott på att man ville förekomma en utrensningssaktion genom av representationen beslutad lag. Flertalet anställda avgav utan vidare den begärda edliga förklaringen; varför skulle man inte beediga det som för var och en var självfallet? Men en betydande minoritet, särskilt bland de omkring 1.500 akade-

miska lärarna, vägrade att gå eden. Deras motiv har framlagts i en senare utkommen skrift (George R. Stewart, The Year of the Oath). De ansåg det förnedrande att avge en förklaring under hot om avskedande. Då det kommunistiska partiet var ett legalt tillåtet parti, borde ingen hindras att ansluta sig till det. Man riskerade att en annan gång eden skärptes, så att t. ex. socialistisk eller allmänt radikal uppfattning blev förbjuden bland professorer. Reellt var eden, framhöll man, löjeväckande; kommunister skulle enligt sin jesuitiska lära inte ett ögonblick tveka att avlägga den.

Konflikten i Kalifornien blev snabbt centrum för en hela USA omfattande debatt. Statens guvernör, Earl Warren, ordförande i universitetsstyrelsen och känd som aspirant på presidentkandidaturen inom det republikanska partiet, anslöt sig till minoritetens mening. Universitetsfolk från alla delar av USA deklarerade sina sympatier för de professorer som vägrade att gå eden. Pressen gick alldeles övervägande på samma linje. Många professorer tog självmant avsked, och det var svårt eller omöjligt att besätta lediga platser. Det blev snart tydligt att universitetsstyrelsen var i färd med att skandalisera en av USA:s största och mest berömda högskolor, och en rad försök till kompromisser och mildringar av den ursprungliga eden visade att styrelsen blev alltmera tveksam.

De senaste månadernas händelser har inneburit en seger för den akademiska friheten. I ett domstolsutslag har förklarats att det tjugotal lärare som avskedats för vägran att avlägga eden måste återinsättas på sina platser; statens högsta domstol har emellertid ännu inte tagit ställning till frågan. Universitetsstyrelsen har slagit till reträtt genom att för framtiden upphäva beslutet om edsavläggelse. Det är ingen överdrift att påstå att den kaliforniska striden blamerat hela rörelsen för utrensning inom universitetet och mer än någon annan konflikt bidragit att skapa förståelse för dessa frågor inom breda folkgrupper.

I det nyss nämnda domstolsutslaget sägs det väsentliga. Universitetsstyrelsen önskade, heter det, genom sitt beslut skydda universitetet mot omstörtande (subversiva) inflytelser; "vi har emellertid även klart för oss att lika stor som

→
OBS